[Tekst: **Leon Mijderwijk** / Foto's: **Annemiek Engwerda**]

Lakenlood@dda.nl?

In februari 2007 kreeg ik een aantal afbeeldingen van lakenloden van Annemiek Engwerda via de redactie van dit magazine toegestuurd. Niet geheel onlogisch, ik heb me namelijk een aantal jaren intensief met de geschiedenis van de lakennijverheid beziggehouden, en met het lakenlood in het bijzonder. Enige kennis van zaken mag dus van me verwacht worden. Van de verzonden loden was er één die de meeste vraagtekens opriep: het lood met het apenstaartje, het teken dat gebruikt wordt bij het emailverkeer op het internet. Waren onze zeventiende-, achttiende-eeuwse voorouders al digitaal? Nee, natuurlijk. Aan mij om een verklaring te geven waarom dit teken op een textielkeurmerk staat. U zult denken, dat zal een uitgebreid verhaal zijn geworden als hij daar vanaf het begin van dit jaar mee bezig is. Helaas, ik moet u teleurstellen. Niets is minder waar.

Afbeeldingen in literatuur van loden leverden geen vergelijkbare loden op. Een opluchting is dat ik niet alleen sta in mijn onwetendheid. Ook lakenlodenkenner en –verzamelaar Jan den Das kent geen exemplaar met een apenstaart. "Het lijkt wel of heden en verleden bij elkaar komen op dit lood of heeft iemand een grap uitgehaald? Ik heb dit nooit eerder gezien.", reageerde hij op mijn vraag naar informatie.

Wel merkte Den Das terecht op dat op de plaats van het '@' soms een 'L' staat als aanduiding van de lengtemaat. Het nummer 37 is dan de lengte die dit textiel heeft gehad. Zijn vermoeden dat het om een Leids product gaat, wordt bevestigd op de keerzijde waarop 'Leids goet' staat.
Allard van Helbergen die zich als student archeologie aan de Universiteit van Amsterdam enige tijd verdiept heeft in de determinatie van lakenloden, opperde dat het @-symbool voor 'armijne' kan staan. Dit geeft aan dat de stof nog geverfd dient te worden. Was de stof eenmaal geverfd, dan werd een andere klop aangebracht over de armijne-klop heen, zoals de dubbele adelaar. De oude klop was dan niet meer te zien.
De armijne-kloppen werden aangebracht op de loden die aan herensaaien waren bevestigd. Saai was stof dat gemaakt was van grove kamwol waardoor het goedkoper was dan laken dat van dure, veelal kwalitatief hoogstaande -Engelse- wol werd gemaakt. Er waren meerdere soorten waarvan alleen de herensaai werd geverfd. De lengte van een saai moest ongeveer 37 el zijn.[1] Dit komt overeen met de lengte die op het @-lood staat.[2]
Op basis van de lengtemaat is er een goede mogelijkheid dat het lood was aangehecht aan herensaai; de kans dat @ voor armijne staat acht ik niettemin kleiner. Het gaat immers niet om een klop maar om een origineel lood zonder inslag.

Interessant is het om te kijken of de geschiedenis van het @-symbool opheldering kan geven. Volgens Internetencyclopedie *Wikipedia* zijn er verschillende theorieën: middeleeuwse monniken gebruikten het als een afkorting, zo ook de Grieken; in veertiende-eeuws Spanje en Italië tijdens de Renaissance werd het gebruikt als inhoudsmaat. Een andere mogelijkheid is dat het een gemakszuchtige manier was om de *'à'* weer te geven.[3] De stap van het gebruik van het teken als inhoudsmaat naar dat van lengtemaat is geen onmogelijke. Dit lood is een interessant 'bewijsstuk' om de geschiedenis van het apenstaartje te herschrijven. Met andere woorden, het antwoord heb ik niet.

Mogelijke evolutie van het @-teken.

(Endnotes)

1 Een el is een lengtemaat van 69 cm.

2 Allard van Helbergen baseerde zijn oordeel op gegevens uit het doctoraal kunstgeschiedenis van Nina Ockers 'Textielloden' (1976). Informatie in deze alinea is grotendeels afkomstig uit dit proefschrift 48-53.

3 'At sign', http://en.wikipedia.org/wiki/At_sign

[Tekst: **Leon Mijderwijk**]

Lakenlood@dda.nl?

Mailen werkt

Iedere detectoramateur heeft wel enkele vondsten in zijn verzameling die vraagtekens oproepen. In Detectormagazine 94 (september 2007) schreef ik het artikel 'Lakenlood@dda.nl?' over een lood met een apenstaart, waarvan de vinder Annemiek Engwerda geen idee had hoe dit te verklaren. Een digitaal teken op een eeuwenoud lood! Veel wijzer kon ik haar niet maken. Niettemin hebben haar melding en mijn artikel de nodige informatie opgeleverd. En dat dankzij enkele lezers die ook een apenstaartlood hebben en de moeite hebben genomen dit de redactie te schrijven.

Eén lezer reageerde, dat hij op een akker in de omgeving van Dokkum een lood heeft gevonden met een apenstaartteken erop. Het lijkt dat het teken is ingeslagen; een klop dus. Het lood heeft een doorsnee van 34 mm. De '39¼' is mogelijk de aanduiding van de lengtemaat. Waar de '5646' voor staat, blijft onduidelijk. Op de achterzijde zijn geen Leidse sleutels te ontwaren; de herkomst is onbekend. De 'archeologische context' zijn 17e- en 18e-eeuwse vondsten, vermoedelijk Dokkums stadsafval.

Slechts enkele dagen na deze reactie, kwam er nog een mail binnen:
"Graag reageer ik op het artikel over het lakenloodje met het @ teken. Veel kan ik er verder ook niet over vertellen, echter wel dat ook ik er één heb gevonden. Ik heb hem gevonden in de directe omgeving van Leiden. Het leek mij leuk (en misschien nuttig) dit met de redactie te delen.

Vriendelijke groet, Maxo"
(mail 28 september 2007)

Het lood van Maxo is identiek aan dat van Annemiek, behalve dat de lengtemaat '56' op Maxo's lood staat in plaats van '37'. Ondanks de lichte beschadiging is het lood in fraaie staat. Over de vondstplaats bericht Maxo nog dat het gaat om "typisch een akker waar het afval en de slootbagger van die stad zijn gestort. De andere vondsten komen bijna allemaal uit de periode tussen circa 1700-1900. Zeer verschillende soorten vondsten waaronder veel laat 18e-eeuwse duiten, koninkrijksgeld en veel (18e- en vooral 19e-eeuwse) pijpenkoppen; niet echt in een categorie te vangen.

Dit waren niet de enige reacties die binnenkwamen. Ook mevrouw Paalman van het Bureau Monumentenzorg en Archeologie van de gemeente Dordrecht schreef naar aanleiding van het artikel een verzoek om medewerking bij het determineren en dateren van lakenloden die bij archeologisch onderzoek zijn aangetroffen. Een fraai teken dat het *Detector Magazine* ook door professionele archeologen gelezen wordt.

Weliswaar is het raadsel van het lakenlood met de apenstaart nog niet opgelost, maar we weten al meer. De reacties en meldingen zijn precies waar ik als onderzoeker en auteur op hoop. Dus dank aan de actieve leden. Laat anderen jullie voorbeeld volgen…